

ARCHIVNICTVÍ A ARCHIVY V ČECHÁCH V 19. STOLETÍ

K POČÁTKŮM VÝZKUMU V ARCHIVECH V ITÁLII

EVA GREGOROVIČOVÁ

Vývoj státního archivnictví v Rakousku

Vývoj archivnictví po státní linii v Českém království, které bylo od roku 1526 součástí Rakouské říše, představuje v 2. polovině 19. století určité zlomové období, kdy od skrovných počátků organizované státní péče o archivnictví byly v letech 1894–1895 v rámci rakouské archivní reformy položeny jisté základy moderního pojetí chápání funkce a působnosti státních archivů, které bylo již srovnatelné s úrovní těchto institucí v Evropě. Počátky vyústění těchto tendencí je nutno hledat ve velké správní reformě rakouského mocnářství, která byla prováděna v letech 1848–1849, kdy byla zrušena řada úřadů a jejich staré registratury ztratily praktickou úřední hodnotu a zůstala jen jejich hodnota historická. Tato situace donutila vládu Alexandra Bacha v 50. letech 19. století, aby se otázkou státního archivnictví zabývala. Ministr Bach pověřil moravského historika Bedu Dudíka, aby vypracoval memorandum o organizaci archivnictví, které Dudík předložil roku 1858. Avšak brzkým pádem Bachovy vlády bylo projednání návrhů odsunuto.¹

Teprve v roce 1869,² pomíneme-li pokus ministra Lassera z roku 1867, energickým zásahem ministra vnitra Giskry byla jmenována komise, složená z odborníků, která měla jednat o úpravě veškerého archivnictví Předlitavska. Užší výbor komise vypracoval Zásady pro organizování státních archivů. V nich definoval pojem archiválie náležející státu a stanovil hranici 30 let pro odevzdání cenného archivního materiálu z registratur úřadů do archivů po provedení výběru. Důležitou byla i zásada centralizace řízení archivů při současné decentralizaci archivního materiálu.

1 Kollmann, Josef: Dějiny ústředního archivu českého státu. Praha 1992, s. 513–514. Dějiny Ústředního archivu státu českého je komplexní a zásadní publikace o vývoji a historii Ústředního archivu státu českého od středověku do roku 1918.

2 O vývoji archivnictví v Rakousku viz např. Redlich, Oswald: Staatliches Archivwesen in Österreich. Korespondenzblatt des Gesamtvereins der Deutschen Geschichts- und Altertumsvereine, 59, Berlin 1911, s. 455–464; Gross, Lothar: Zur Geschichte des Archivschutzes in Österreich. Archivalische Zeitschrift 42/43, 1934, s. 159–182.

Měla být vytvořena síť archivů, kde na prvním stupni měly stát archivy ministerstev. Druhý stupeň měly tvořit provinciální archivy, které měly být zřízeny v každém hlavním městě království a zemi a měly být podřízeny místodržitelstvím. Jednotnost řízení archivnictví měla zajišťovat archivní rada při ministerstvu vnitra. Povinností státních archivů mělo být přebírání písemností od všech zeměpanských úřadů v příslušné zemi, uspořádání těchto materiálů a zajištění jejich využívání pro státní, vědecké i soukromé účely. Komise se zabývala i stanovením požadavků pro kvalifikaci a odbornost archivních úředníků a jejich postavení v rámci konceptní služby. Ministerstvo vnitra zároveň na doporučení komise nařídilo dne 8. září 1869 všem zemským šéfům, aby podali zprávu o stavu a obsahu archivů ve svém politickém okruhu působnosti. K tomuto účelu byl rozeslán dotazník vypracovaný archivářem ministerstva vnitra Gigelem a profesorem Sickelem.³ Anketní komise ministra Giskry v neuvěřitelně krátké době vykonala mnoho záslužné práce v oblasti návrhů k organizaci a povznesení celého archivnictví. Díky jejímu úsilí se podařilo získat celkový přehled o archivech v Rakousku. I když návrhy anketní komise po dvacet let nikdo nerealizoval, výsledky její činnosti se staly základem celorakouské reformy archivnictví z let 1894–1895. Významným hmatatelným výsledkem však alespoň bylo v roce 1873 zřízení třetí sekce pro ochranu a péči o písemné památky při již existující Ústřední komisi pro zkoumání a uchování uměleckých a historických památek, která byla pro příštích 20 let, kdy ještě státní archivní organizace neexistovala, jediným místem, které se staralo o státní i nestátní archivy.⁴

Teprve 7. března 1894 předložil poslanec Helfert sněmovně návrh na novou organizaci státního archivnictví v Rakousku,⁵ postavený na předcházejících návrzích a výsledcích práce anketní komise z 1869. Dne 29. května 1894 přijala sněmovna návrh na zřízení stálé archivní rady jako orgánu vlády pro organizování státních archivů, jejíž organizační statut byl schválen 9. listopadu 1894. Archivní rada schválila dne 2. července 1895 Zásady archivního řádu pro archivy podřízené ministerstvu vnitra. Reforma postavila úředníky ve státní archivní službě na vyšší

3 O jednáních Archivní badatelské komise v roce 1869 a návrzích na novou organizaci viz Rieger, Karl: *Mitteilungen aus Acten des k. k. Ministeriums des Innern bezüglich einer Reorganisation der österreichischen Archivwesens*. Als Manuscript gedruckt. Wien 1881. Dále zprávy o stavu a obsahu některých zemských archivů v rakouské monarchii. O Čechách viz oficiální odpovědi na dotazy Komise pro archivní šetření srov. dokumentaci Národní archiv (dále NA), f. České místodržitelství (dále ČM), 1856–1882, sign. 2/2/33.

4 Gross, Lothar: *Zur Geschichte*, s. 168.

5 K iniciativě Helferta a Arnetha viz *Action des Herrenhauses...Angelegenheit des staatlichen Archivwesens*. *Mitteilungen der dritten (Archiv-) Section der k. k. Central-Commission II.*, 1894, s. 271–306; Helfert: *Staatliches Archivwesens*, idem, s. 1–48. Od podřízení Archivní rady ministerstvu vnitra byl přijat italský archivní model ze 70. let 19. století, který byl shledán jako velmi pokrokový.

stupeň, předepsala pro ně vysokoškolské vzdělání a odbornou kvalifikaci. Základní podmínkou dobrého fungování státních archivů se mělo stát jeho organické uspořádání. Řešena byla otázka skartace i přejímání materiálu do archivů stanovením časové hranice. Prvořadým úkolem činnosti každého státního archivu bylo přehledné uspořádání fondů, vyhotovení podrobných repertorií k jejich využití a racionální uložení archiválií. Archivy měly právo získávat i archiválie nestátního původu. Zásady upravovaly i využívání fondů, zabývaly se i technickými otázkami souvisejícími s péčí o fyzické uložení archivních celků a péčí o ně.

K osudů ústředního archivu českého státu

Ve výše nastíněných poměrech se ubíral v 19. století i vývoj jediného svou povahou ústředního archivu českého státu, který se po staletí utvářel při nejvyšších orgánech státní správy Českého království.⁶ Jeho kořeny sahají hluboko do středověku a souvisejí s činností české královské kanceláře. Dochovaná dokumentace byla uložena po staletí v různých prostorách Pražského hradu a byla spravována vždy nejvyšším orgánem politické správy, jenž za Habsburků představovalo od 17. století Staré místodržitelství, Gubernium a opět místodržitelství trvající od velké reformy státní správy realizované roku 1850 až do konce habsburské monarchie v roce 1918. Do poloviny 18. století byly dochované archiválie považovány vždy jen za tzv. staré registratury zrušených předchůdců centrální politické správy. Teprve v souvislosti s praktickou potřebou Marie Terezie chránit na základě dochovaných dokumentů svá práva jako české královny, jakož i práv České koruny, se podařilo prosadit u panovnice vnímání archivu jakožto instituce. Roku 1747 rozhodla Marie Terezie o zřízení místa archiváře při pražském místodržitelství a 14. srpna 1748 byl prvním archivářem jmenován Jan Bugner. Tím skončilo období tzv. starých registratur předchůdců místodržitelského úřadu a od tohoto data se stal archiv institucí. Zároveň v roce 1749 a 1754 byly pro tento archiv vydány instrukce o nutnosti uspořádat starou dokumentaci, jimiž mu byla uložena povinnost chránit staré důležité spisy také tím, že pro úřední potřebu budou tyto důležité dokumenty postupovány vždy jen v ověřených opisech, nikoliv tedy v originálech. Při běžné úřední agendě nebylo však možno na pořadací práce vůbec pomyslet.

Teprve ve 2. polovině 18. století po nástupu výrazné osobnosti českého archivnictví Jana Josefa Klausera se začalo s pořadacími pracemi velkého rozsahu. Na základě instrukce z 1759 měl nejprve spisy srovnat do původního registraturního pořádku a pak je uspořádat věcným způsobem do 10 hlavních skupin: publicum,

6 Kollmann, J.: Dějiny, s. 193–574; Rezek, Antonín: Počátky nové organizace státních archivů v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených dle rozpočtu na rok 1896. Český časopis historický 1, 1895, s. 392–395.

camerale, comerciale, contributionale, dietale, giudiciale, militare, montana, feudalia, confinia, miscellanea. To znamenalo přemanipulovat prakticky celý archiv, který byl v předcházejících obdobích pracně uspořádán do chronologicko-diplomatických řad. Klauser tísněn časem a neustálým stěhováním archivu nakonec pořádal archiv oproti instrukci zjednodušeným věcným systémem kombinovaným abecedně. Tento systém známý jako Klauserova manipulace tvoří dodnes základ zpracovaných starých registratur v Národním archivu. Pořádací práce pokračovaly v podstatě i po Klauserově smrti. Šťastná doba archivu skončila prakticky v září roku 1783 nařízením Josefa II. o přemístění úřadů z Pražského hradu na Malou Stranu. Archiv byl umístěn do naprosto nevyhovujících prostor krypty pod Sv. Mikulášem. V roce 1807 mu hrozilo dokonce zrušení, kdy měl být z úsporných důvodů přičleněn ke guberniální registratuře.

Naopak nadějně probíhala jednáním o povýšení pražského archivu na úroveň vědecké instituce v roce 1811. Tato jednání byla inspirována snahou ředitele Domáciho, dvorního a státního archivu ve Vídni Josefa Hormayra o dotvoření tohoto archivu jakožto ústředního archivu rakouské říše. V souvislosti s pátráním po listinách zrušených klášterů za Josefa II., které měly být převezeny do vídeňského archivu, se objevila myšlenka, aby listiny zůstaly v Praze a aby pro ně i pro další archiválie byl zřízen Národní archiv. Prezident českého gubernia hrabě Kolovrat rozvinul tuto myšlenku a navrhl vytvoření podobné vědecké instituce, kterou ovšem nenazýval Národním archívem, jež měla spojovat archivy zrušených klášterů s guberniálním archívem. I když se tyto návrhy nerealizovaly, dokládá tato epizoda pozoruhodný rozvoj archivně teoretického i praktického myšlení té doby.

Další výraznou postavou státního archivu, tehdy podle názvu nejvyššího úřadu politické správy Českého království zvaného guberniální archiv, byl mezi léty 1822–1850 Kajetán Nádherný. Jeho éra přinesla na jedné straně razantní skartace prováděné spíše z kancelářského než z historického hlediska, které znamenaly pro budoucí historické bádání nenahraditelné ztráty. Na druhé straně se obsah archivu přejímáním písemností do roku 1783 fakticky zdvojnásobil. Nádherný spolu s archivářem Salzerem pokračovali v pořádání archivní dokumentace guberniálního archivu nadále podle pertinenčního principu, kdy jako za Klausera dále docházelo k rozrušování starých fasciklů vzniklých organickou činností úřadů. Na druhé straně tento způsob pořádání zase umožňoval snadnější vyhledávání spisů. Nádherný sice rozlišoval mezi spisy provenience starých institucí: české kanceláře, místodržitelství a komory, ale přesto všechny tyto dokumentace spojil. Tímto způsobem se pracovalo prakticky až do zrušení archivu v roce 1850 a vznikl tak archivní soubor nazývaný Stará manipulace.

Správní reforma v Rakousku v roce 1850 nahradila gubernium místodržitelstvím a v rámci úsporných opatření zrušila u nového nejvyššího úřadu kancelářskou službu včetně archivu. Koncem 50. let 19. století dospěl archiv ke svému

nejhlubšímu úpadku, ačkoliv byla existence ústředního archivu státu svrchované nezbytná, zvláště v situaci, kdy bylo nutno zabezpečit masu písemností zrušených krajských a patrimoniálních úřadů během správní reformy 1848–1849. V 60. letech sice došlo k mírnému zlepšení a dokonce k dalším pořádacím pracím na základě nového systému rozřazování spisů podle předem sestaveného seznamu osobních, věcných a místních hesel. Takto zpracované archiválie jsou nazývány Novou manipulací. Ale archiv jako instituce byl obnoven až lednu 1882.

V roce 1884 byl jmenován archivářem Karl Köpl. Byla to šťastná volba. Jednak Köpl přestal zpracovávat původní registry do umělých věcných celků a přikročil k třídění a pořádání spisů při zachování jejich organického původu, tedy ještě před vydáním tzv. holandské archivní příručky S. Mullera, J. A. Feitha a R. Fruina, *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archiven*, vydané 1898, empiricky zavedl provenienční princip do práce místodržitelského archivu. Pozoruhodné byly i jeho návrhy na organizaci veřejného archivnictví v Čechách v době před zavedením výsledků rakouské archivní reformy do praxe.

Jednak považoval přirozeně za střed organizace místodržitelský archiv, který měl v úmyslu rozšířit kompetenčně na ústřední archiv pro všechny politické a soudní instance v Čechách, které měly své sídlo v Praze. O archiválie uložené u nižších instancí na venkově měli pečovat úředníci místodržitelského archivu přímo na místě pořádaním místních registratur úřadů. Stejně tak měli provádět dohled nad přejímáním písemností do úschovy a skartace. Tento systém osvědčený u schwarzenberských archivů, byl navíc velmi úsporný.

Druhou cestou mělo být zřízení 4 krajských archivů, které měly přijímat archiválie z jim přidělených okresů a ty pořádat a zpřístupňovat je pro praktickou potřebu i vědecké účely. Regionální archivy měly postupovat opisy vzniklých pomůcek místodržitelskému archivu a poskytovat mu informace o stavu a obsahu archivního materiálu uloženého u státních úřadů v regionech. Tady patří Köplovi naprosté prvenství, že u nás poprvé vyslovil myšlenku archivní decentralizace a předešel tak svou dobu.

Třetí návrh spočíval v koncentraci veškerého archivního materiálu v zemi do místodržitelského archivu v Praze.⁷

Köplovy návrhy byly za dané situace konstruktivní a nepochybně tvořily nerosovatelně serióznější podklad k jednání ankety o organizaci archivnictví v Čechách, než navrhlo ministerstvo vnitřní. Bohužel oba první návrhy nebyly přijaty, a tak nezbyvalo místodržitelskému archivu nic jiného, než se vydat cestou třetí a soustředit archivní materiál státních úřadů bez rozdílů instance z celých Čech.

7 O Köplových projektech viz Köplový zprávy z let 1887–1888. NA, f. Archivní registratura (dále AR), 1885–1918, sign. Ib 1; NA, Presidium místodržitelství v Praze (dále PM), 1881–1900, sign. 1/6/28/3.

Od roku 1897 začal archiv provádět skartace u úřadů politické správy, soudů a státních zastupitelství a roku 1900 přibral i finanční správu. Díky rostoucí agendě a realizaci rakouské archivní reformy byl archiv také rozšířen personálně. Jeho kmenovými fondy se staly Stará a Nová manipulace, nemanipulované spisy české komory a starého českého místodržitelství, České gubernium a Archivy zrušených klášterů. Do konce trvání habsburské monarchie přebíral ještě nové archiválie od místodržitelství, finanční prokuratury a jiných státních úřadů. Tím se stal de facto skutečným ústředním archivem v organizaci archivnictví po státní linii.

Založení Zemského archivu království Českého

Určujícím fenoménem konstituování základů moderního českého archivnictví byla jeho dvoukolejnost, jež odrážela dualismus veřejné správy po linii státní (panovnické) a zemské samosprávy (zjednodušeně nástupce svobodné stavovské společnosti). V době těžkých zkoušek pro vývoj ústředního archivu státu v 50. a 60. letech 19. století vrcholilo úsilí zástupců zemské samosprávy a představitelů historické obce o založení zemské instituce v Čechách, která by od upadajícího státního místodržitelství převzala staré a starší cenné spisy nezbytné pro dějiny českého státu. Reprezentanty zemské správy byl zemský sněm a zemský výbor, které měly ve svých rukou veškeré pravomoci k řízení vlastní zemské samosprávy.

Zemský výbor schválil 29. července 1862 návrh nestora české historiografie Františka Palackého na založení zemského archivu jako moderní archivní a badatelské instituce,⁸ která měla splňovat dva základní úkoly: jednak měl archiv pokračovat v celoživotním Palackého díle v Dějinách národa českého, dále měl být archivem ve vlastním slova smyslu; měl tedy shromažďovat písemné dokumenty jak v originálech, tak v opisech týkajících se státoprávních poměrů Českého království, vzniklých na našem území nebo v zahraničí. Organizační stránka archivu byla završena vypracováním instrukce pro zemský archiv, která byla schválena zemským sněmem z roku 1869. Instrukce stanovila podle členění archivu na úřední a historické oddělení povinnosti zemského archiváře následovně: 1) každého roku sbírat a uschovat sněmovní jednání a předlohy; 2) dohlížet na výběr písemností ze spisoven podřízených zemskému výboru a jejich uložení k trvalé úschově; 3) získávat darem nebo koupí listiny k vztahující se k českým dějinám; 4) systematicky zhotovovat opisy listin a spisů, které nelze získat v originále; 5) pečovat o systematické prozkoumání domácích a cizích archivů.

Tato instrukce kladla daleko větší důraz na archivářovy povinnosti vzhledem k historickému než k úřednímu oddělení. Nešlo tu o pouhé shromažďování, ucho-

8 K dějinám Archivu Království českého viz Kollmann, J.: Dějiny, s. 506–512; Státní ústřední archiv v Praze. Průvodce po archivních fondech a sbírkách, sv. I/1. Praha 1997, s. 39–51.

vávání a pořádání existujícího archivního materiálu, ale o vyhledávání pramenů k dějinám země, roztroušených v domácích i zahraničních archivech, jimiž se měly doplnit mezery v dochované archivní dokumentaci. Podle těchto směrnic spatřoval první zemský archivář Antonín Gindely hlavní úkol zemského archivu ve výzkumu archivů, především velkých zahraničních, a v rozšiřování sbírky přepisů, jež byla jeho výsledkem.

Základem tzv. úředního oddělení, tedy vlastního archivu, byly stavovské archiválie, které až dosud byly v držení státu. Jednalo se o starší část registratury zemského výboru (do 1786), protokoly o sněmovním jednání a zasedání zemského výboru (do roku 1848), originály ústavních listin poslední doby a Wunschwitzova sbírka (zakoupená stavy 1748). Roku 1869 získal tzv. malý stavovský archiv (jedná se o desky zemské obsahující zápisy veřejnoprávního charakteru, reversy k zemi a jiné archiválie), a teprve roku 1884 po zdoluhavých jednáních s vládou získal zemský archiv starý listinný archiv.

Rozhodnutím zemského sněmu roku 1862 vzniká archiv, který nebyl žádnou přímou nástupnickou organizací starých archivních institucí, neměl ani vlastní archivní fondy, a přesto svou intenzivní činností se během své samostatné existence stal nejdůležitější a nejvýznamnější archivní institucí.

K počátkům zahraničního výzkumu v italských archivech

První zemský archivář Antonín Gindely orientoval činnost Zemského archivu království Českého převážně na archivní výzkum, zejména zahraniční. Za jeho vedení se hlavní náplní aktivit archivu stalo shromažďování pramenů v prepisech k novodobým českým dějinám na základě rozsáhlého archivního výzkumu. Tato činnost neměla být samoučelná, ale nejlepší výsledky výzkumu měly být publikovány tiskem ve významných edičních podnicích.

Proto Gindely neztrácel čas a spolu s historikem a editorem Emlerem zahájil bádání v domácích i zahraničních archivech již v roce 1863. V tomto roce kromě archivů významných šlechtických rodů v Čechách navštívil již také archivy v Německu, a to v Drážďanech a Wolfenbüttelu. Postupně rozšířil výzkum pramenů k českým dějinám do archivů celé Evropy.⁹

Záhy po otevření vatikánského archivu pro širší veřejnost papežem Lvem XIII. roku 1881 Gindely uskutečnil na počátku roku 1882 v Římě výzkum prameného materiálu pro dějiny třicetileté války a protireformace v Čechách. Z jeho nadšení pro ohromné pramené bohatství uložené ve Vatikánu a z jeho následné

9 Culková, Dagmar: Výzkum bohemik v zahraničí do roku 1939, organizovaný našimi archivy. Sborník archivních prací 29, 1979, s.160–180. K prestiži misí a bádání v italských archivech přispělo založení Československého historického ústavu v Římě v roce 1923, který byl v roce 1939 zrušen a z nepříznivých politických důvodů znovu otevřen až v roce 1993.

iniciativy se již v roce 1883 dostala do popředí veřejného i odborného zájmu otázka českého historického výzkumu v Římě. Představitelé českého sněmu po řadě jednání pochopili dalekosáhlý význam výzkumného programu a od roku 1887 začali být pravidelně na náklady země České vysíláni na studijní cesty do Říma dva stipendisté, tvořící tak zvanou českou expedici, protože zemský sněm na studijní cesty ve svém rozpočtu pamatoval zvláštní dotací. Zahraniční výzkum řídila zemská komise, zřízená roku 1887 jako poradní orgán zemského výboru v otázkách zemského archivu a historických publikací.

Vedle vatikánského archivu a archivu Kongregace de Propaganda fide (od 1891) bylo bádání prováděno i ve vatikánské knihovně, jakož i v jiných římských archivech a knihovnách, jmenovitě ve Státním archivu římském a knihovnách *Allessandrina*, *Angelica*, *Barberini*, *Chigiana*, *Casanatese*, *Corsiniana*, *Vittorio Emanuele* a *Vallicelliana*. Postupně však stipendisté svou pozornost obrátili i k jiným italským archivům, zejména ke státním archivům ve Florencii, Mantově, Neapoli, Bologni atd. Výzkum byl prováděn soustavně bez přerušení až do roku 1904 (obnoven po roce 1912). Za tato první desetiletí bádání bylo z italského výzkumu vytěženo 30 591 přepisů originálních archiválií k českým dějinám. Pro úplnost z ostatních zahraničních a domácích archivů bylo získáno za stejné období na 109 025 kopií dokumentů. Všechny tyto opisy byly ukládány v zemském archivu, kde byly dále pořádky a vytěžovány pro významné edice k českým dějinám. Jednak šlo o rozsáhlou edici „Sněmy české“, v nichž byly vydávány dokumenty k českým dějinám po roce 1526.

Římský výzkum vyústil v roce 1894 v rozhodnutí vydávat excerptovaný středověký bohemikální materiál tiskem v edici „*Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*.“ Další dvě ediční řady opisů bohemik z římské expedice byly vydávány pod názvem „*Acta Sacrae Congregationis de Propaganda fide res gestas Bohemicas illustrantia*“ a pramenný materiál papežských nunciatur v „*Epistulae et acta nuntiorum apostolicorum apud imperatorem 1592–1628*“.

Stipendisté po svém návratu museli zemskému archivu vyhotovit podrobné zprávy o výzkumu, díky jimž můžeme dnes sledovat průběh bádání realizovaného také ve Státním archivu ve Florencii.¹⁰ Ze zprávy dr. Hynka Kollmanna z roku 1890 se dovídáme, že pracovník zemského archivu v Praze zahájil výzkum ve florentském státním archivu 25. června 1890 návštěvou u tehdejšího ředitele archivu *Milanesiho*, kterému nastínil svůj program bádání. Jak je ze zprávy patrné, Kollmann ještě neměl jasnou představu o pramenné základně k českým dějinám. Proto jeho bádání ve Florencii bylo spíše nahodilé a informativní. Nejprve hledal bohemikální písemnosti v katalogu tzv. knihovny senátora *Carlo Tommaso Strozzi* (*fondo Strozzi*), kde sice nalezl 3 svazky, blíže nespecifikované, týkající

10 NA, f. Archiv země České (AZČ), kart. 226–227.

se Čech. Vytěžil z nich pouhý opis zprávy tajemníka při toskánském vyslanectví v Praze o vpádu Passovských do Prahy v roce 1611 a o jednání českých protestantských stavů v dubnu 1609. Dále opisoval zprávy vztahující se k českým záležitostem z fondu Archivio medico del principato, a to ze svazku konceptů listů Giovannio Guidi Volterrano z let 1607–1608. Pak probíral zprávy toskánského vyslance Niccoló Sacchettiho, biskupa ve Volteře (Volterra), týkající se Valdštejna a událostí od poloviny roku 1633 do konce dubna 1634. Závěrem vysoce hodnotil objektivnost Sacchettiho zpráv i jeho výtečné styky jak se španělskými ministry ve Vídni a samotným císařským dvorem, tak přímo s Valdštejnovým vojenským táborem. Celkem při své první návštěvě opsal 68 dokumentů. Téhož roku na podzim studoval Kollmann znovu ve Státním archivu ve Florencii téměř měsíc a již systematicky vytěžil další Sacchettiho zprávy z let 1631 a 1632 a pražské relace Giuliana Mediciho z let 1611–1612. Kromě toho procházel ještě archiv Riformaggio-ni atti pubblici. V následujících letech Kollmann a další stipendisté vytěžovali především zprávy toskánských vyslanců, např. Karl Ludwig studoval v roce 1892 listy Bartolomeo Concino, segretario presso l'imperatore in Bruxelles z let 1545–1547. Oba badatelé se podle pozdějších svých zpráv během svých poměrně krátkých studijních pobytech v 90. letech 19. století ve Státním archivu ve Florencii stále vraceli k výše uvedené archivní dokumentaci. Zajímavé je, že stipendisté zadávali zhotovení opisů také placeným italským spolupracovníkům. Tak jeden z prvních kopistů, který opisoval pro českou expedici florentské archiválie, byl podle zprávy dr. Kollmanna za rok 1892 P. Cesare Salari, jenž pořizoval podle Kollmannova zadání kopie relací Giuliana Mediciho z let 1611–1612. Tento systém pořizování opisů originálních bohemikálních písemností, praktikovaný zemským archivem, pokračoval celkem systematicky ve dvacátých a třicátých letech 20. století.¹¹

Tady tedy můžeme hledat počátky průzkumu florentských fondů, především zpráv toskánských vyslanců u císařského dvora a tajných agentů v Praze, od 16. století do konce třicetileté války. Byl to však výzkum značně nesystematický, protože Florencie byla vždy pro pracovníky zemského archivu jen zastávkou při jejich cestě za bádáním do římských archivů a biblioték. Přesto však podle jejich hodnocení zůstala florentská dokumentace pro české dějiny nepominutelným zdrojem informací. Proto také po uzavření kulturní dohody mezi Itálií a Československem v roce 1971 po desetiletích trvajícím odluce první studijní cesty archivářů Státního ústředního archivu v Praze, od 50. let minulého století nástupce jak bývalého místopředsedelského archivu, tak zemského archivu, směřovaly od roku 1978 přímo do Státního archivu ve Florencii, aby pokračovali v násilně přerušném bádání způsobeném 2. světovou válkou a totalitním režimem v poválečném Československu.

11 NA, f. AZČ, inv. č. 421–422, kart. 255.

RECENZE

